

Monumentnummer*: 531414

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 4 april 2014
Kadaster deel/nr: 63868/82

Complexnummer

531413

Complexnaam

NHW-Fort Kijkuit

Woonplaats*

's-Graveland

Gemeente*

Wijdemeren

Provincie*

Noord-Holland

Locatiennaam

's-Graveland

Locatieomschrijving

Kleizuwe

Kadastrale gemeente*

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
'S-GRAVELAND	B	2233		
NEDERHORST DEN BERG	C	2573		
'S-GRAVELAND	B	1961		
'S-GRAVELAND	B	3197		
'S-GRAVELAND	B	2669		
'S-GRAVELAND	B	1958		
'S-GRAVELAND	B	2234		
NEDERHORST DEN BERG	C	2574		
NEDERHORST DEN BERG	C	1806		
NEDERHORST DEN BERG	C	1805		

Sectie*

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 13. Fortaanleg.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) WEGEN EN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, REMISES, MUNITIENISSEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, (RESTEN OF SPOREN VAN) BORSTWERINGEN EN/OF AARDEN DEKKINGEN EN OPSTELPLAATSEN EN VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE als basale onderdelen van het verdedigingswerk. Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit gewoonlijk al tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, onder meer door de opname erin van opstelplaatsen voor geschut, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden, alsmede bestrate paden en appelpaatsen. Forten werden gewoonlijk omgeven door een of meer natte of droge grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein tot het laatst toe te belemmeren. Forten waren normaal gesproken slechts te bereiken via een of meerdere bruggen of via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij niet of slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van zogenoemde ezelsruggen, monniken en / of hekwerken was hierbij gebruikelijk. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad. Dit onderdeel kon zowel in de vorm van een gedekte weg (glacis / enveloppe) zijn aangelegd, als ook wel gelijk met, of boven maaiveldniveau. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire, gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de zogenoemde Militaire Landsgrond. Bij Fort Kijkuit is het onderhoudspad grotendeels opgegaan in de moderne verkeersweg, terwijl het noordelijk deel van de fortgracht verdween bij de aanleg van het Hilversumsch Kanaal. De zone waar het Ministerie van Oorlog zeggenschap had is vooral ten noorden van het kanaal nog duidelijk waarneembaar. Ten noordwesten en ten zuidwesten van het werk - buiten de gracht, aan de keelzijde - zijn in 1886 extra versterkingen aangebracht in de vorm van aangeaarde schansmuren en opstelplaatsen voor geschut. Deze zijn door aanleg van het kanaal, van de weg naar Hilversum en door bouwwerken niet meer herkenbaar.

Omschrijving

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) WEGEN EN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, REMISES, MUNITIENISSEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, (RESTEN OF SPOREN VAN) BORSTWERINGEN EN/OF AARDEN DEKKINGEN EN OPSTELPLAATSEN EN VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE van Fort Kijkuit. Het fort bestaat in hoofdzaak uit een vierhoekig aardlichaam met sterk afgeronde begrenzingen, dat is omgeven door een asymmetrisch gevormde, natte gracht waarvan de hoofdcontouren zijn gerealiseerd in de jaren 1844-1847. De aardwerken en taluds liggen op verschillende niveaus die onder meer de locaties van enige onderliggende bouwwerken, van dekkingen en opstelplaatsen voor geschut en van munitienissen weerspiegelen. De fortgracht en de buitenoeveren zijn - voor zover niet opgegaan in het kanaal - nog aanwezig en goed herkenbaar. Noordelijk van het kanaal bevindt zich een nog als zodanig in het veld herkenbare zone die tot het militaire terrein behoorde. Een deel van het wegen- en padenstelsel binnen en rond het fort is in beperkte mate herkenbaar. Van de grenspalen is er zeker één aanwezig ten noorden van het Hilversumsch Kanaal.

Waardering

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) WEGEN EN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, REMISES, MUNITIENISSEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, (RESTEN OF SPOREN VAN) BORSTWERINGEN EN/OF AARDEN DEKKINGEN EN OPSTELPLAATSEN EN VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE van Fort Kijkuit zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op:

- a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw),
- b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw)

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg met wegen en paden en van een ensemble van bouwwerken met aarden dekking voor verschillende functies, met een natte gracht en met resten van een borstwering en een door middel van grenspalen aangeduide militaire zone uit de periode 1844-1847 die in een latere ontwikkelingsfase is verbeterd en uitgebreid.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen, vanwege de basale relatie met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder vanwege de vrijwel gave relatie met het schootsveld.

* Archeologische waarden vanwege de mogelijk nog in de bodem aanwezige resten of sporen van (oudere) werken of gebeurtenissen.

* Het onderdeel is representatief omdat dit het systeem van accesverdediging in een grotendeels ongeschonden fysieke omgeving laat zien.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat het in vrijwel ongewijzigde staat het systeem van bescherming door middel van aarden dekking laat zien.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie